

Radoslav Tomić

Institut za povijest umjetnosti Zagreb

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

25. 9. 2006.

Slikar Carlo Maratta – dalmatinsko podrijetlo i odjeci u Dubrovniku

Ključne riječi: Carlo Maratta, Dubrovnik, Rim, slikarstvo
Key Words: Carlo Maratta, Dubrovnik, Roma, painting

Autor iznosi nove podatke o poznatom slikaru Carlu Maratti (Camerano, 1625 – Rim, 1713. g.). Na temelju zapisa Giovannjai Pietra Bellorija koje je zabilježio u knjizi Vita dei pittori, scultori e architetti moderni, te arhivskih podataka iz Camerana, utvrđuje se da su se njegovi preci, bježeći pred Turcima, doselili u Marche iz Dalmacije. Stoga se slikar može svrstati u skupinu dalmatinskih (hrvatskih) umjetnika Schiavona, koji su napustivši domovinu djelovali u izglednijim sredinama Zapada. Uz Marattu se povezuje i skupina slika u crkvi sv. Ignacija i u isusovačkom samostanu u Dubrovniku. Ta djela potvrđuju povezanost dubrovačkih naručitelja s Rimom, te popularnost Marattinih djela. Navodi se i portret liječnika Đure Baglivija (Dubrovnik, 1668 – Rim, 1707. g.) kojega je izradio njegov prijatelj Carlo Maratta.

Znameniti pisac i kritičar kasnog seicenta u Rimu, Giovanni Pietro Bellori (1613 – 1695. g.) u knjizi *Le vite dei pittori, scultori e architetti moderni* zabilježio je podatke o slikaru i svom prijatelju Carlu Maratti (Camerano, 1625 – Rim, 1713. g.). Uz ostale vrijedne podatke o njegovu životu i djelima, Bellori je napisao:

Nel tempo che Solimano imperatore de'Turchi invase e s'insignori in parte dell'Illiria, altrimenti Schiavonia, molte di quelle famiglie cristiane esposte al mare Adriatico si ricoverarono in Ancona, come città piú commoda alla navigazione. Fra quei che vi trasmigrarono Matteo Maratti seguìtò l'istessa fortuna con due figliuoli giovinetti, l'uno de'quali, Tomaso, dopo le prime passò alle seconde nozze e s'accasò in Camerano terra d'Ancona congiunto in matrimonio con una vedova Faustina de'Masini, famiglia in quel luogo civile ed onorevole. Avendo Tomaso di costei una bambina, di cui restò privo, e trovandosi di già d'anni maturo senza speranza d'aver piú figliuoli, per la divozione che egli

portava a San Carlo fece voto al Santo e ne ottenne un figliuolo a cui pose nome Carlo, il quale venne alla luce del mondo l'anno 1625 il giorno 15 di maggio.¹ /U vrijeme kad je turski sultan Sulejman osvojio i zagospodario ilirskim krajevima zvanim Schiavonia, mnoge su kršćanske obitelji s Jadranske obale našle utočište u Ankoni, gradu veoma povoljnom za plovidbu. Među tim obiteljima bila je i ona Mateja Marattija koji se iselio s dva mala sina. Jedan od njih, Tomaso, oženio se drugi put udovicom Faustinom de'Masini, iz ugledne građanske obitelji u Camaranu kraj Ancone. Budući da je s njom imao samo kćerku koju je izgubio, a nalazeći se već u zrelim godinama bez nade da će imati još djece, zavjetovao se sv. Karlu kojega je jako štovao, te je 15. svibnja 1625. godine dobio sina kojemu je nadjenao ime Karlo./

Kako je primijetila Evelina Borea, priređivačica Bellorijevih života, Marattino dalmatinsko podrijetlo i datum rođenja u Cameranu potvrdio je arhivskim dokumentima Raffaele Elia 1943. godine. On je pronašao notarski doku-

Bogorodica s usnulim kristom, sv. Katarinom Aleksandrijskom i anđelima, Dubrovnik, Isusovački samostan / *Virgin with a Sleeping Christ, St. Catherine of Alexandria and Angels*, Dubrovnik, Jesuit Monastery

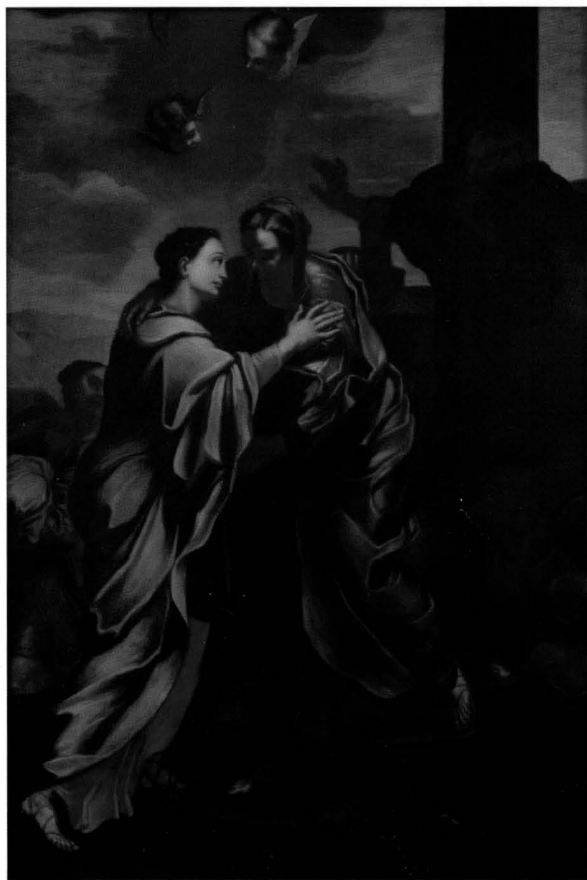
ment napisan 7. rujna 1620. godine koji se odnosi na dotu Faustine pok. Jacopina di Camerano, udovice Ludovica pok. Barnabe Francionija iz Camerana koja se te godine udala za Tomasa Marattu, oca slikara Carla. Uz njegovo je ime zapisano *Schiavone*. U oporuci Tomasa Maratte napisanoj 23. veljače 1628. godine u Cameranu, on se nanovo kvalificirao kao *Schiavone*, podrijetlom iz Dalmacije, ali već dugo stanovnik Camerana. Svojim nasljednicima imenovao je sina Carla i ženu Gustinu (Faustinu). Sljedeće godine Tomaso je napisao novu oporuku prema kojoj je nećake Antonija pok. Francesca i zeta Domenica Manghija imenovao skrbnicima maloljetnoga sina Carla. Tomaso se spominje i 1634. godine.² Neovisno o arhivskim podacima, vjerodostojnost Bellorijeva navoda o podrijetlu Marattine obitelji ne treba biti upitna: on i Maratta su suvremenici, obojica su živjela u Rimu a bili su iskreni prijatelji, tim više što je Bellori bio

oduševljeni pobornik Marattine umjetnosti. Kao predstavnik baroknog klasicizma, Maratta je gotovo na idealan način ostvario Bellorijeve ideale u kojima su uzori antička umjetnost i Rafaelovo slikarstvo.³

Zanimljivo je da u Dubrovniku postoji skupina slika koja se može povezati s tim slikarom.

1. *Bogorodica Bezgrešnog začeca s Bogom Ocem*, Franjevačka crkva. oltar Zamagna (usp. dok.).⁴

2. *Bogorodica s usnulim Djetetom, sv. Katarinom Aleksandrijskom i anđelima*, Isusovački samostan. Među svim slikama koje se čuvaju u crkvi sv. Ignacija i u Isusovačkom samostanu koje se povezuju s Marattom, to je djelo svakako najljepše. Original se čuva u Louvreu, a darovao ga je kardinal Janson 1697. godine francuskom kralju Louisu XIV. Pariška je slika potpisana i datirana (*Carolus Maratta pinxit 1697*).⁵ Poznate su brojne, starije kopije (Rim, Galerija Cor-

Pohodjenje Blažene Djevice Marije Elizabeti, Dubrovnik, Isusovački samostan / The Visitation, Dubrovnik, Jesuit Monastery

Carlo Maratta, *Pohodjenje Blažene Djevice Marije Elizabeti*, bakrorez / Carlo Maratta, Visitation, engraving

sini; Rim, Galleria d'arte antica, Palazzo Barberini; Stamford, Burghley House; Weimar, Schloss Museum; Padova, Museo Civico). Sam je Maratta izradio i veći broj bakropisa koji variraju temu i kompoziciju: mijenjao se položaj Bogorodičine glave, broj anđela ili lik sveca sa strane.⁶

Kao i druge varijante, tako je i dubrovačka neosporne starosti. Mogla bi se datirati neposredno nakon potpisane slike u Louvreu, dakle nakon 1700. godine, kada je samostan u Dubrovniku intenzivno opreman oltarima, slikama i freskama. Tada su za samostan radili kipar Giovanni Maria Morlaiter te slikari Bartolomeo Litterini i Gaetano Garcia. Ona je djelo koje bih odredio kao lijepu staru, možda radioničku kopiju, koju su Dubrovčani nabavili u Rimu, gdje je njihov red imao središte.

3. *Pohodjenje Blažene Djevice Marije Elizabeti*, Isusovački samostan. Osim kao slikar Maratta se istaknuo i kao grafi-

čar. U mladenačku fazu njegova djelovanja, između 1644. i 1656. godine datira se bakrorez s prikazom Pohodjenja. Maratta je za crkvu S. Maria della Pace u Rimu izradio (između 1659. i 1666. godine) sliku iste tematike, ali složenije kompozicije. U bakrorezu je reproduciran desni dio slike.⁷ Slikarova popularna invencija korištena je, u izmijenjenom obliku, i na slici u dubrovačkom Isusovačkom samostanu. Ona je skromne likovne vrijednosti i vjerojatno nije nastala prije 1700. godine. Tome treba dodati da je na sličan način temu Vizitacije oblikovao mletački slikar Antonio Molinari (1655–1704. g.) u crkvi S. Maria dei Deloritti (Ospedaletto) u Veneciji, koja se datira 1682. godinom.⁸ Molinari je možda mogao poznavati Marattina djela, ali se mogao ugledati i na *Pohodjenje* koje je Paolo Veronese naslikao za crkvu San Giacomo u Muranu, zamijenivši herojske geste dramatičnim.⁹

Carlo Maratta, *Bogorodica se ukazuje sv. Stanislavu Kostki*, Rim, S. Andrea al Quirinale / Carlo Maratta, *Virgin Appearing to St. Stanislas Kostka*, Rome, San Andrea al Quirinale

Bogorodica se ukazuje sv. Stanislavu Kostki, Dubrovnik, crkva sv. Ignacija / *Virgin Appearing to St. Stanislas Kostka*, Dubrovnik, St. Ignazio

4. *Bogorodica se ukazuje sv. Stanislavu Kostki*, Isusovački samostan. Sačuvane su dvije kopije prema oltarnoj slici koju je Maratta izradio za crkvu S. Andrea al Quirinale u Rimu. Slika je bila naručena 1676. a dovršena je tek 1687. godine, kada je prema dokumentima u arhivu Doria Pamphilj, slikaru bilo plaćeno 400 skuda. U tom je razdoblju Maratta bio iznimno zaposlen, pa njegov prijatelj i biograf Pietro Bellori navodi da je 1680–1681. godine izrađivao dvadeset dvije slike, među kojima su najbrojnije bile velike oltarne slike. Nakon toga slikar je bio toliko iscrpljen da je bio liječen, prema tadašnjim uobičajenim postupcima, ispuštanjem krvi. Bolest i liječenje uvjetovali su da je slikar kasnije s ispunjenjem dogovorenih obveza.¹⁰

Veća dubrovačka slika ne slijedi potpuno izvornik, ali poštujući osnovnu kompozicijsku ideju, ali i osobine baroknoga klasicizma koji je upravo tih godina Maratta o primjerio u nizu djela. S obzirom da rimska slika nije bila do-

vršena ni 1687. godine, to se i njezina kopija u Dubrovniku može datirati tek nakon toga, vjerojatno oko 1700. godine. U samostanu se čuva i umanjenja verzija ovalnoga formata skromnije, gotovo amaterske, likovne vrijednosti.

5. *Smrt sv. Franje Ksaverskoga*, crkva sv. Ignacija, oltarna pala, treća kapela na južnoj strani. Prema pisanju K. Prijatelja, autor dubrovačke slike je Gaetano Garcia koji je 1735–1738. godine freskama oslikao svetište u dubrovačkom isusovačkom svetištu. On se u radu koristio brojnim predlošcima rimskih slikara kasnog 17. stoljeća, najizravnije Cira Ferrija. Nije stoga čudno da je oltarna pala *Smrt sv. Franje Ksaverskoga* kopija nastala prema istoimenoj slici koju je za oltar u kapeli sv. Franje Ksaverskoga u rimskoj crkvi Il Gesù izveo Carlo Maratta 1679. godine. I u ovom primjeru kopist je dijelom slijedio predložak, preuzimajući kompoziciju u cjelini ali probirući sporedne likove i pojedinosti prema vlastitom nađenju.¹¹

Bogorodica se ukazuje sv. Stanislavu Kostki, Dubrovnik, Isusovački samostan / Virgin Appearing to St. Stanislas Kostka, Dubrovnik, Jesuit Monastery

6. *Portret dr. Đure Baglivija*. Liječnik i medicinski pisac Đuro Baglivi (Dubrovnik, 1668 – Rim, 17. VI. 1707. g.) istaknuo se u Rimu, gdje je 1695. postao liječnik pape Inocenta XII (Pignatellija), a 1700. godine pape Klementa XI (Albanija). Od 1696. godine bio je profesor na rimskom sveučilištu Sapienza.¹² Lyonsko izdanje njegova djela *Opera omnia medico-practica et anatomica* (Lugduni, 1704. g.) sadržava i autorov portret. Bakrorez je izradio C. Duflos iz Pariza prema crtežu Carla Maratte, kako je i upisano u dnu prikaza.¹³ Na portretu je prikazano liječnikovo poprsje uokvireno kružnim lovor-vijencem, oko kojega se opliću dvije zmijske. U vrhu vijenca prikazano je sunce, a u dnu iz vatre i plamena uzlijeće ptica feniks: riječ je o amblemima i simbolima koji se povezuju s medicinom, ljekarništvom i liječničkim zvanjem. Posebno je zanimljiv natpis ispod portreta: *Carolus Maratta inv. delin. et Autori amico D.D.D. Romae 1704.* u kojemu se navodi ne samo da je portret nacrtao

Carlo Maratta nego da ga dariva i posvećuje Bagliviju, svom prijatelju u Rimu 1704. godine. Prijateljstvo slikara i liječnika posve je prirodno: obojica su se kretali u uglednom rimskom društvu papina dvora, plemstva i obrazovanih elita. No, svakako je intrigantno da su se ta dva Dalmatinca, više nego skromna podrijetla, našli ovjenčani uspjehom u sred Rima početkom 18. stoljeća. Možda ih je zajedničko podrijetlo iz Dalmacije dodatno zbližilo. Uz to, trebalo bi istražiti nije li možda Maratta izradio Baglivijev portret u ulju koji se čuva u nekom povijesnom prostoru u kojemu je taj liječnik djelovao.

Gotovo sva djela koja se u Dubrovniku povezuju s Carlom Marattom čuvaju se u Isusovačkom samostanu. I Gjuro Baglivi učio je kod isusovaca, gdje je pohodio humanistički tečaj Ardelija Della Belle. Među isusovcima su se o njemu posebno skrbili Rafo Tudizić i Miho Mondegai, koji su ga i poslali u Lecce (Apulija) na nauk kod liječnika Pietra Angela

Smrt sv. Franje Ksaverskoga, Dubrovnik, crkva sv. Ignacija / Death of St. Francis Xavier, Dubrovnik, St. Ignazio

C. Maratta – C. Dufflos, *Portret Đure Baglivija*, bakrorez, 1704. godina / C. Maratta – C. Dufflos, *Portrait of Đuro Baglivi*, engraving, 1704

Baglivija, po kojemu će taj siroti dubrovački dječak dobiti i ime zamjenivši izvorno Armeno koje je označavalo zemlju iz koje se doselio njegov djed. Veze Dubrovnika i Rima bile su višestruke i odlučujuće, osobito nakon potresa 1667. godine, kada je upravo zahvaljujući Vatikanu razoreni grad bio obnovljen. Iz njega su stizali ne samo arhitekti, među kojima i projekt za crkvu sv. Ignacija koji se smatra djelom Andrea Pozza, nego i određeni broj slika za stare, obnovljene ili novosagrađene crkve.

Bilješke

¹ G. P. Bellori, *Le vite dei pittori, scultori e architetti moderni*, a cura di E. Borea, Torino 1976, 573 (prvo izdanje objavljeno je u Rimu 1672. godine).

² R. Elia, *Notizie sulla famiglia del pittore Carlo Maratti*, *Atti e Memorie di Storia Patria* VI/V, 3, Monza 1943, 79–85. Slikar je kršten 18. svibnja 1625. godine.

³ Usp. *L'Idée del Bello. Viaggio per Roma nel Seicento con Giovan Pietro Bellori*, 1–2, Roma 2000.

⁴ K. Prijatelj, *Prijedlog za Carla Marattija u Dubrovniku*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 37, Zadar 1995, 369–377. Prijatelj je poznao Bellorijev podatak o slikarovu dalmatinskom podrijetlu te ga je dijelom donio u prijevodu na hrvatski jezik (str. 370).

⁵ A. Brejon de Lavergnée – D. Thiébaud, *Catalogue sommaire illustré des peintures du musée du Louvre. Italie, Espagne, Allemagne, Grand-Bretagne et divers*, Paris 1981, 204; A. Schnapper, *La cour de France au XVIIème siècle et la peinture italienne contemporaine*, Seicento, *La peinture italienne du XVIIème siècle et la France* (Colloque de l'Ecole du Louvre, Paris, octobre 1988.), Paris 1990, 422–437.

⁶ *Da Padovanino a Tiepolo, Dipinti dei Musei Civici di Padova del Seicento e settecento* (a cura di D. Banzato, A. Mariuz, G. Pavanello), Milano 1997, 405 (kat. jed. P. Tosetti Grandi); P. Bellini, *L'opera incisa di Carlo Maratti*, Pavia 1977, passim.

⁷ P. Bellini, *L'opera incisa di Carlo Maratta*, Pavia 1977, 52–54; S. Rudolph, *Carlo Maratti*, u: *L'Idée del Bello. Viaggio per Roma nel seicento con Giovan Pietro Bellori*, Tomo 2, Roma 2000, 460–451, kat. jed. 4.

⁸ A. Craievich, *Antonio Molinari*, Soncino 2005, 81, tabla 1, 156–157, kat. jed. 69, 188, f. 27.

⁹ G. Piovene – R. Marini, *Veronese*, Milano 1968, 126, kat. jed. 260 A.

¹⁰ J. Kathryn Westin, *A documentary and stylistic investigation of the late works of Carlo Maratti as seen in the Presentation Chapel in St. Peter*, The Pennsylvania State University 1979, 68, 79, 282, fig. 92.

¹¹ K. Prijatelj, *Garcijine freske u dubrovačkoj isusovačkoj crkvi*, u: *Studije o umjetninama u Dalmaciji* IV, Zagreb 1983, 106–118. O Garcijinoj metodi rada usp. i V. Marković, *Zidno slikarstvo 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji*, Zagreb 1983, 54–70. Jedna kopija Marattine slike nalazi se i u Rijeci, u isusovačkoj crkvi sv. Vida. Usp. fotografiju u: R. Matejčić, *Crkva svetoga Vida*, Rijeka 1994, 76. Prema autoričinu pisanju, oltar je izradio Antonio Michelazzi 1740. godine, pa je tada nastala i pala. O Maratti usp. *La pittura in Italia, Il Seicento 2* (ur. M. Gregori & E. Schleier), Milano 1989, 801–802, s bibliografijom.

¹² *Hrvatski biografski leksikon 1*, Zagreb 1983, 342–344. U leksikonu je reproduciran Baglivijev portret kojega su izradili C. Maratta i C. Dufflos.

¹³ Na bakrorezu su sljedeći natpisi: Na prikazu: GEORGIUS BAGLIVUS AETAT.34.

Signatura bakroresca i mjesto izrade u lijevom i desnom kutu prikaza: C. Dufflos f. / Parisiis. Natpis ispod portreta: Carolus Maratta inv. Delin. et Autori amico D.D.D. Romae 1703.

Summary

Radoslav Tomić

Painter Carlo Maratta – His Dalmatian Origin as Reflected in Dubrovnik

The author has presented new evidence about the well-known painter Carlo Maratta (1625–Rome, 1713). He has concluded, based on the information in Giovanni Pietro Bellori's book *Vita dei pittori, scultori e architetti moderni*, and the archival materials in Camerano, that Maratta's ancestors, flying the Turks, moved to the Marche from Dalmatia. Thus he can be placed within the group of Dalmatian/Croatian artists, the Schiavoni, who, having left their motherland, worked in the more propitious West.

One can link with Maratta a group of paintings in the Jesuits church and monastery of St. Ignazio in Dubrovnik. The works indicate ties of Dubrovnik art patrons with Rome, and the popularity of Maratta's art. The author has especially singled out the portrait of the well-known physician, Đuro Baglivi (Dubrovnik, 1668 – Rome, 1707), by his friend, Carlo Maratta.